

Н.В. Чурсіна,

аспірант кафедри європейської та євроатлантичної інтеграції і національної безпеки ХарРІ НАДУ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У НАПРЯМКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розглянуто реалізацію політики європейської інтеграції України на регіональному рівні в контексті сучасних єврорегіональних тенденцій

Ключові слова: регіональна політика, євроінтеграція, міжрегіональне та транскордонне співробітництво, єврорегіон.

Обравши інтеграцію до європейських спільнот стратегічною метою та пріоритетним напрямком державної політики України, її реалізація на регіональному рівні незмінно повинна супроводжуватися процесами демократизації суспільного життя, децентралізацією державного управління, створенням належних міжрегіональних співвідношень, які б забезпечували та стимулювали стійкий соціально-економічний рівень зростання регіонів.

Питанням формування та реалізації регіональної політики України присвячено праці таких науковців, як Є. Бондаренка, З. Варналія, М. Долішнього, В. Керецмана, С. Максименка, М. Семени, І. Студеннікова, В. Ткаченка. Проблематику європейських регіональних інституційних механізмів розглянуто В. Баштанником, П. Беленьким, О. Вітер, Є. Кіш, М. Лендзел, Н. Мікулою.

Але питанням щодо заняття належного місця українських регіонів у системі єврорегіонального співробітництва, створення ефективних механізмів реалізації регіональної політики, адекватної сучасним загальносвітовим та європейським тенденціям глобалізації та інтеграції, що є магістральним напрямком на шляху до входження у світогосподарський простір, приділено у вітчизняній літературі недостатньо уваги.

Розміщена в самому центрі Європи Україна просто не може обійти стороною налагодження та укріплення відносин з усіма європейськими країнами. Особливо цей процес посилюється із набуттям нашою державою

незалежності, що сприяло активному залученню України в міжнародні глобалізаційні процеси. У третьому тисячолітті глобалізація та інтеграція є магістральними напрямками розвитку Європейського континенту, і це є визначальні міжнародні чинники, що мають допомогти Україні посісти гідне місце у світі. Інтеграція до європейських структур повинна бути стратегічною метою України, адже то є найкращий спосіб реалізації національних інтересів щодо побудови економічно розвинутої демократичної держави, зміцнення її позиції у світі [10, с. 6-7].

На думку Я. Малика, основними внутрішньополітичними вигодами від інтеграції в європейський простір є “забезпечення демократичної політичної системи та правового поля, зміцнення безпеки громадян ... У зовнішній політиці – це, насамперед, створення позитивного іміджу держави як важливого, послідовного і прогнозованого суб’єкта міжнародних відносин. «Європейська інтеграція, таким чином ... стає ключовою ланкою відкриття Україною світу, переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства, відповіддю на антропологічний універсалізм глобалізації»” [8, с. 39].

Деякі українські науковці вважають, що прагнення окремих політичних сил на пострадянському просторі (в тому числі й в Україні) віднайти якийсь свій, “неповторний шлях модернізації суспільства в сучасних умовах” є абсолютно невиправданим. По-перше, наша країна за півтора десятиліття своєї незалежності вже витратила значні зусилля щодо забезпечення відповідності внутрішньої політики до європейських стандартів і цінностей... По-друге, географічно, історично і геополітично Україна є європейською країною й, відповідно, має розглядати рух до Європейського Союзу як національний пріоритет. До того ж, європейські країни вже засвідчили неабиякий успіх у процесі об’єднання... По-третє, до євроінтеграції Україну спонукає процес глобалізації, що набув неабиякого розмаху в останні десятиліття ХХ – на початку ХХІ ст. [4, с. 5]. Але ж інтеграція до європейських спільнот, на нашу думку, не повинна означати

сліпе копіювання європейських принципів, норм і стандартів. Просування шляхом євроінтеграції обов'язково повинно враховувати специфіку соціально-політичного, економічного та політичного розвитку нашої держави, менталітету нації та культурного всебічного розвитку людей. Тобто в центрі уваги євроінтеграційних процесів перебуває саме людина, що стане нагодою для постійної орієнтації на неї, формування її техніко-економічної та організаційної культури, цінісних орієнтирів у процесі праці, дедалі повніша реалізація окремих сутнісних сил людини тощо на мікрорівні [7, с. 379]. При цьому вона повинна стати активним суб'єктом відносин економічної власності, а також соціальних, політичних, правових, культурних відносин, щоб у кожній з цих сфер могла реалізуватись її соціальна природа, іншими словами, йдеться про те, щоб людина могла брати участь у політичному житті, вдосконаленні законів, у розвитку культури, мистецтва тощо [7, с. 380].

Зокрема, основні напрями інтеграційного процесу відображено у Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, а саме: адаптація національного законодавства до норм ЄС, забезпечення прав людини; економічна інтеграція і розвиток торгових відносин; взаємодія з ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки; політична консолідація і зміцнення демократії; узгодження соціальної політики України з стандартами ЄС; культурно-освітня і науково-технічна інтеграція; встановлення і поглиблення прямих контактів між регіонами України і державами-членами та кандидатами у члени ЄС; галузеве співробітництво; співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища.

Але сучасний європейський напрямок державної політики України пов'язаний із сучасними тенденціями глобалізації, а з іншого – регіоналізації.

Актуальність стратегічного напрямку України відображено в роботі І. Бутирської, яка зазначає, що феномен європейської інтеграції акумулює в собі два аспекти. Він найвиразніше представляє тенденції глобальної еволюції – поглиблення взаємозалежності та зближення національних

спільнот і виступає формою розвитку регіонального співробітництва держав континенту. Факторами сталого розвитку сучасної держави, в цілому і окремих її регіонів, на думку вчених різних країн, виступають: у вузькому розумінні – формування умов для забезпечення екологічної природної стабільності; у широкому розумінні, крім екологічної, це – економічна, соціальна, демографічна, технологічна та інші стабільності. Політиці, спрямованій на розвиток регіональної економіки відводиться значне місце і в постсоціалістичних країнах, і в розвинутих капіталістичних країнах. Недооцінка рівня стабільності будь-якого з елементів по окремих регіонах приводить до певних економічних дисфункцій, а в цілому в державі – до системної кризи, яку ми зараз відчуваємо в Україні [1, с. 471-472].

Останнім часом загальним тенденціями інтеграційних процесів в Європі є посилення регіоналізації, активізації ролі регіонів у реалізації економічної політики держав, стимулюванні міждержавних зв'язків. У 90-х рр. минулого століття, згідно з Маастрихтським та Амстердамським договорами, національними державами були частково передані інституціям ЄС (Рада Міністрів, Європейська Комісія, Комітет регіонів) повноваження щодо реалізації функції формування і постійного вдосконалення механізмів регіональної політики, регулювання міжрегіонального та транскордонного співробітництва з метою створення спільної політики регіонального розвитку. Регіональна політика ЄС спрямована на зменшення диспропорцій територіального розвитку, що залежать від рівня економічного розвитку регіону, шляхом залучення інвестицій та надання структурної допомоги.

У Декларації щодо регіоналізму в Європі, прийнятій Асамблеєю Європейських регіонів, надається таке визначення регіонів: “Регіони, федеративні держави та автономні утворення – це, насамперед, головні підвалини демократії; вони є опорою культурного різноманіття в Європі, основними партнерами в соціально-культурному розвитку. Тому саме вони мають взяти на себе відповідальність у тих галузях, де в них є перевага серед інших: в економіці (зайнятість), у культурі, у захисті навколишнього

середовища, в регіональному та загальнодержавному плануванні, в наукових дослідженнях тощо” [3, с. 163].

Факторами, що посилюють роль регіонів в економічному та політичному житті Європейського Союзу, А. Гранберг вважає послаблення міждержавних бар’єрів усередині ЄС, передача частини державних функцій з національного до наднаціонального рівня, поглиблення економічної інтеграції. На його думку, відображення еволюційного переходу до єдиного політичного та економічного простору, до єдиної союзної держави, до системи прямо взаємодіючих регіонів, відбиває поняття “Європи регіонів”. “Створення “Європи регіонів” здійснюється з різних сторін, але найбільш активно – унизу, тобто зі сторони регіонів. Заключна Декларація Амстердамської зустрічі регіонів і міст Європи на вищому рівні містить заклик до подальшого будівництва більш інтегрованої Європи “із зростаючою роллю ... регіонів, що робить таку інтеграцію ближчою до потреб людей” [2, с. 413].

Виступаючи самостійним учасником європейського інтеграційного процесу, регіони повинні дотримуватися одночасово як національного, так і наднаціонального законодавства, при цьому маючи можливість впливу на нього згідно з принципом субсидіарності.

Задля майбутнього єврорегіонального розвитку 18 лютого 2004 р. Європейська Комісія прийняла важливий документ “Нове партнерство для єднання в розширеній Європі: конвергенція, конкуренція, співпраця”, згідно з яким протягом 2007 – 2013 років 336,2 млрд євро будуть спрямовані на реалізацію трьох чітко визначених пріоритетів регіональної політики:

- 1) конвергенція, з метою зменшення рівня диспропорцій між регіонами і країнами, підтримку слаборозвинених регіонів, в яких ВВП на мешканця є меншим, ніж 75 % в середньому в ЄС, отримуватимуть додаткове фінансування на фінансові потужні програми в галузі транспортної інфраструктури й захисту природного середовища (усього виділятиметься 78 % коштів з бюджету).

2) регіональна конкурентоспроможність та покращання працевлаштування, на реалізацію яких буде спрямовано 18 % коштів із загального бюджету.

3) європейське територіальне співробітництво – досягнення гармонійного і рівномірного розвитку, інтеграції територій ЄС на основі досвіду, набутого ініціативою ІНТЕРРЕГ щодо підтримки транскордонного та міжрегіонального співробітництва (на це виділятиметься 4% коштів з загального бюджету) [5, с. 34].

Є. Кіш у своїй праці “Транскордонне співробітництво та регіональна політика ЄС” акцентує увагу на аналізі статусу та значенні ролі регіонів в Європі: “...єврорегіони поступово формуються як реальні суб’єкти міжнародних відносин. Як цілком справедливо стверджує один із відомих регіоналістів М. Кітінг, “саме тепер регіони після періоду досить наївної імітації здатні реально вчитися і пристосовувати досвід один одного до власних інституцій, традицій, культур та проблем”. Особливо важливим у цьому сенсі є досвід міжрегіонального співробітництва як можливість для регіонів Європи використати переваги від функціонування спільних економічних утворень за умов міжрегіональної конкуренції”.

Головною передумовою інтеграції в рамках ЄС Д. Ляпін та Д. Пожарський визначають активні процеси співробітництва між регіонами країн – членів ЄС. Цей процес мав багатовекторний характер: регіони встановлювали горизонтальні зв’язки, відкривали представництва при інституціях ЄС, що фактично стало основним рушієм інтеграції в рамках Європейського економічного співтовариства, а згодом і ЄС.

Процес міжрегіонального і транскордонного співробітництва завжди відігравав значну роль у розширенні ЄС на схід, особливо, коли до нього долучились адміністративно-територіальні одиниці в країнах, на той час кандидатах на вступ (10 держав, що приєднались до ЄС у 2004 р., а також Болгарія та Румунія, що приєднались 2007 р.). Міські муніципалітети, міста, інші адміністративно-територіальні одиниці сусідніх держав самі ініціювали

активізацію співпраці між своїми регіонами. Це дозволило їм покращити стартові можливості для прискорення власного розвитку і незабаром встановити партнерські зв'язки з керівництвом інших регіонів та центральними інституціями ЄС. Така динаміка розвитку регіонів відіграла вирішальну роль у тому, що ці країни змогли наблизити національні економіки до вимог Копенгагенських критеріїв.

Міжрегіональне і, особливо, транскордонне співробітництво надало регіонам можливість лобювати власні інтереси в національних урядових органах та інституціях ЄС, завдяки чому вони досягли високого рівня інвестиційної привабливості та економічного розвитку. Крім того, регіони об'єднувалися за галузевою ознакою відповідно до специфіки економічного розвитку. Це дозволило надалі формувати державну політику в цих країнах відповідно до інтересів і вимог регіонів [6, с. 15-16].

Перехід ЄС до вищої форми економічної інтеграції збагачує зміст і форми міжрегіонального економічного співробітництва. Найбільш розповсюдженими формами, що охоплюють навіть відділені один від одного регіони є:

- обмін досвідом регіонального розвитку та управління;
- влаштування регіональних ярмарків та виставок на територіях один одного (організація “Європартнеріат” об'єднує 12 груп регіонів, з 1988 р. вона організувала 60 тис. міжрегіональних ділових контрактів);
- організація торгів на закупку для регіональних та місцевих адміністрацій із участю регіонів різних країн;
- співробітництво побратимських міст (іх в Європі більш 2600) [2, с. 414-415].

В Україні процеси регіональної взаємоінтеграції з Євросоюзом передбачено Планом дій “Україна-ЄС” та Інструментом європейської політики сусідства (ENPI – European Neighbourhood Policy Instrument).

Утворення єврорегіонів на території України вбачається ефективним інструментом активізації співпраці між вітчизняними та європейськими

адміністративними одиницями. Серед причин цього – давні тісні економічні, політичні та культурні зв'язки з країнами Західної, Центральної та Східної Європи і, що важливо, наявність спільних кордонів із членами ЄС – Польщею, Словаччиною, Румунією та Угорщиною. На користь єврорегіонам слугуватиме й відносно розвинута інфраструктура прикордонних регіонів, а також достатній економічний та людський потенціал.

Розширення процесів транскордонного співробітництва передбачено й українським законодавством. Зокрема, прийняті в другій половині 2006 року документи наголошують на необхідності подальшого розвитку регіонів, реалізації їх інвестиційного потенціалу. Відповідно до них, співробітництво в рамках розвитку регіонів має бути спрямоване на поєднання зусиль в економічній сфері, розбудову соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, модернізацію прикордонної інфраструктури, розвиток транспортної мережі та інші сфери. Таке співробітництво має здійснюватися не лише в єврорегіонах “Буг”, “Верхній Прут”, “Нижній Дунай”, “Карпатський”, “Дніпро” та “Слобожанщина”, а й в інших регіонах України.

Водночас єдиним інструментом регіонального співробітництва, який отримав практичне втілення на українській території, є практика створення єврорегіонів. Але на їх території здійснюється незначна частина проектів (2-3 на рік), тоді як, скажімо, в Польщі – близько 40 на рік. Однак, якщо в рамках єврорегіонів, хоч і повільно, але здійснюється певна робота, то інші регіони, що не мають прикордонного статусу, взагалі практично не беруть участі в інтеграційних процесах [6, с. 17].

У напрямку реалізації євроінтеграційної політики на регіональному рівні Харківська область на підставі двосторонніх угод про співробітництво підтримує контакти з регіонами Польщі, Болгарії, Італії, Франції, Литви, з містом-побратимом Нюрнберг (Німеччина).

Певний досвід здобула Харківщина і в розвитку транскордонного співробітництва, вищею формою якого є єврорегіони, створення яких обумовлено Європейською рамковою конвенцією про транскордонне

співробітництво [12]. Як зазначає І. Студенніков, “єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими формами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення ними узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для розв’язання спільних проблем в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону” [9]. Так, у рамках єврорегіону “Слобожанщина” (2003), до якого увійшли Харківська (Україна) та Белгородська (Росія) області, разом вирішуються завдання щодо розробки проектів транскордонного співробітництва, створення нового транспортного коридору у зв’язку з перевантаженням транскордонної магістралі “Харків-Белгород”, з’ясування екологічних питань, пов’язаних з використанням водного ресурсу регіону – річки Сіверський Донець, вирішення питань міграції та культурних обмінів [11, с. 219-220].

Реалізація єврорегіональної політики на сьогодні є об’єктивною необхідністю як здійснення євроінтеграційного напрямку держави в цілому, так і посилення регіонального рівня в процесі міжрегіонального співробітництва, що в свою чергу, сприяє укріпленню економічних, культурних та політичних зв’язків між регіонами України та європейських спільнот. Тому регіональна політика нашої держави повинна бути спрямована на підвищення ролі регіонів, підтримку їх зростаючої активності, стимулювання інвестиційної привабливості з метою поступового наближення соціально-економічних показників розвитку нашої країни до європейських стандартів та набуттям добробуту українським народом.

Список використаних джерел

1. *Бутирська І.* Сучасна єврорегіональна політика України. Румунії, Молдови: Матер. міжнар. наук.-пр. конфер. – Чернівці: Букрек, 2002.
2. *Гранберг А.Г.* Основы региональной экономики: Учебник для вузов. – М.: ИД ГУ ВШЭ, 2004. – 495 с.
3. Декларація щодо регіоналізму в Європі, прийнята Асамблеєю Європейських регіонів // Управління сучасним містом. – 2001. – № 7-9 (3).

4. Європейська інтеграція України: Політико-правові проблеми / За ред. В.П. Горбатенка: Моногр. – К: ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2005. – 332 с.
5. *Kiiv S.* Регіони Європи на початку XXI століття // Політика і час. – № 1. – 2007. С. 33 – 36.
36. *Ляпін Д.В., Пожарський Д.Ю.* Україна на шляху до Європи: досвід реалізації реформ у сфері підприємництва. – К.: Українська Академія Європейської Інтеграції, Ін-т Конкурентного Суспільства. 2007. – 21 с.
7. *Мочерний С.В.* Методологія економічного дослідження. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.
8. Світова та європейська інтеграція: Навч. посіб./ За заг. ред. д.і.н., проф. Я.Й. Малика. – Львів: Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 540 с.
9. *Студенніков І.* Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / За ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – С. 138 – 170.
10. Тенденції та перспективи європейської інтеграції України: державно-управлінські виміри: Моногр. / В.В. Корженко, Н.М. Мельтюхова, Г.С. Одинцова та ін.; За заг. ред. В.В. Корженка, Н.М. Мельтюхової. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2007. – 267 с.
11. *Чурсіна Н.В.* Співробітництво між регіонами як впливовий чинник здійснення євроінтеграційного напрямку України / Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: Матер. щоріч. міжнар. наук.-пр. конф. – Т. 2. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – 388 с.
12. www.kharkivoda.gov.ua

***Chursina N.V.* Modern approaches to the regional policy of Ukraine in direction of eurointegration.**

Realization of policy of European integration of Ukraine is considered at regional level in the context of modern euroregional tendencies.

Key words: regional policy, eurointegration, interregional and transfrontal collaboration, European region.

***Чурсіна Н.В.* Современные подходы к региональной политике в направлении евроинтеграции.**

Рассмотрена реализация политики европейской интеграции Украины на региональном уровне в контексте современных еврорегиональных тенденций.

Ключевые слова: региональная политика, евроинтеграция, межрегиональное и трансграничное сотрудничество, еврорегион.